

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION
SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2024

4-son
(Iyul-Avgust)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

G. Ernazarova	4	Evristik ta'limdan maktab fanini o'qitishda foydalanish
A. Xolmurodov	8	Uzluksiz ta'lim tizimida pedagogik innovatsion texnologiyalar
D. Xalilova	12	Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalarini takomillashtirish
A. Ochilov	15	Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy bilimdonlik va yetakchilik fazilatlarini akmeologik yondashuv asosida takomillashtirish
N. Muhammadiyeva	18	Bo'lg'usi o'qituvchilarni tayyorlash metodikasini takomillashtirish muamosining konseptual asoslari
G. To'ychieva, X. Babayeva	23	Ta'lim oluvchilarning o'quv-bilish kompetentsiyasini shakllantirish

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

G. Maqsudova	26	Bo'lajak xorijiy til o'qituvchisining kasbiy nutq faoliyatini rivojlantirishda og'zaki va yozma nutq ifodasi
Z. Inoyatova	29	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida tarbiya fanini o'qitishda metodik tayyorgarlik tizimini takomillashtirish
Z. Nalibaeva	32	Oliy ta'lim muassasalarida matematika fanini o'qitishning pedagogik texnologiyalarini takomillashtirish
Z. Abdunazarova	37	Botanika fanini o'qitishda integratsiyaviy yondashuv
S. Himmatov	40	Oliy ta'limda rus tili darslarini o'zlashtirishda badiiy adabiyotning o'rni va xususiyatlariga oid masalalar talqini
H. Rajabova	44	Qahramon xarakterini yaratishda hamda ochib berishda ichki monologlarning o'rni
M. Temirova	51	Darsdan tashqari mashg'ulotlarda tarbiyaviy ishlarning o'rni va ahamiyati
B. Bobojonov	55	Kesh - Shahrisabzga qadimgi shaharsozlik taraqqiyot bosqichlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

A. Raxmonov	59	O'tgan tarixiy davr, milliy madaniyat rivojining ilmiy asosi sifatida
I. Yuldasheva	62	Kasbiy qadriyatning ahamiyati

ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

D. Axmadjonova	66	Sinf raxbari faoliyatini tashkil etishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar
J. Abdusamatova	69	Boshlang'ich sinfda ta'limining zamonaviy texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati

TA'LIMDA MENEJMENT

D. G'aniyev, X. Yusupov	74	Raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ boshqaruvni shakllantirish va rivojlantirish tendensiyalari
--------------------------------	----	---

PSIXOLOGIYA

N. Xolyigitova	79	Mustaqil ta'lim sharoitida talaba shaxsining kasbiy rivojlanishning ijtimoiy-psixologik muammolari
-----------------------	----	--

Sh. Nuriddinov	85	Muxandislik yo'nalishi talabalarini innovatsion yondashuv asosida kasbiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari
N. Xolbozorova	90	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik-psixologik xususiyatlari
	ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR	
G'. Shamsiddinov, T. Zarifov	98	Elektron kutubxonalarning rivojlanish bosqichlari
	TAJRIBA MAKTABI	
M. Alimardonova	101	Biologiya fanida ertaliklardan foydalanish tajribasidan
	ТЕОРИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ	
З. Ким	105	Вопросы внедрения и некоторые аспекты профессионального стандарта учителя средней школы
	МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ	
С. Абидова	110	Возможности применения цифровых технологий в преподавании курса зоологии беспозвоночных
В. Жамединова	117	Зоонимы и орнитонимы в паремиях о труде разносистемных языков (на материале русского, узбекского, казахского и каракалпакского языков)
К. Жумаева	122	Проблема лексической сочетаемости слов
	СРАВНИТЕЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА	
Д. Абдуллажонова, Э. Хайдарова	128	Особенности воспитания детей школьного возраста в национальном духе (Сравнительный анализ республики Узбекистан и Кореи)
	ПСИХОЛОГИЯ	
Н. Цай	132	Психологические основы управленческой деятельности руководителей системы образования
EDUCATION AND UPBRINGING METHODOLOGY		
O. Zaripov	140	About the physical and spiritual perfection of an individual

Azamat RAXMONOV,Chirchiq davlat pedagogika universiteti, "Umumiy pedagogika"
kafedrası pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

O'TGAN TARIXIY DAVR, MILLIY MADANIYAT RIVOJINING ILMIY ASOSI SIFATIDA

Annotatsiya

Maqolada o'tgan tarixiy davrda milliy madaniyatning vujudga kelishi, milliy mafkurani shakllantirish va milliy merosdan foydalanishning ahamiyati haqida ilmiy mulohazalar yuritildi.

Tayanch so'zlar. Milliy madaniyat, yuksak mafkurasini, o'zbekning milliylik shuxrati, milliylik markaziy, milliy rassomchilik san'atiga.

В статье даны научные рассуждения о возникновении национальной культуры, формировании национальной идеологии и значении использования национального наследия в прошлом историческом периоде.

Ключевые слова. Национальная культура, высокая идеология, слава национальности узбеков, национализированный центр, национальное изобразительное искусство.

The article carried out scientific reflections on the emergence of national culture in the past historical period, the formation of a national ideology and the importance of the use of national heritage.

Key words. National culture, high ideology, national image of Uzbekistan, nationalized central, National Art of painting.

O'zbek xalqi azal-azaldan milliy madaniyatga e'tibor berib kelgan. Odatda milliy madaniyat tasodifan tarkib topadigan, yokim darxol o'rganilib qolinadigan ish emas. Xususan xalq orasida milliy madaniyat tarbiya asosida amalga oshirilib, xulq-atvor ko'rinishida namayon etiladi. Xalq o'zining yuksak mafkurasini aynan milliylik bilan singdirdi, qolaversa ajdodlar merosini puxta o'rganishda davom etdi. O'tgan tarixiy davr o'z siymosini va kechinmalarini hech qachon berkitmadi. Uni o'qiydigan har bir kishi avvalo o'zlikni anglashga erishadi va nasl-nasabini tushunadi. Demak, milliylik bugun tasodif yuzaga kelgan emas, u zamonlardan o'tib, bir qancha davrlar oshyonida yashagan o'tmish hisoblanadi. Inson zotan yuksak tafakkur sohibi sifatida ulug'lanarkan, eng avvalo o'tgan ajdodlarini bilishi kerak. Keksalarimiz tomonidan "Yetita shajarangni bilasanmi?"- deyilishi bejizga emas. Kishi o'z shajasini bilolmasligi o'zini kim ekanligini unutishidan darak beradi. Mazkur o'rinda insoniylik sifatlarini birga kirib kelganligi milliylikka hos-"o'zbek," nomli sharaflı iborada mujassam. O'zbek so'zidagi asosiy ma'no yurtga sadoqatli, har tomonlama mustaqil kishi timosolida ko'rinadi. Qalbi g'urur va shijoatdan iborat, iymonli kishi hech qachon o'zidan va Vatanidan kechmaydi. Atrofdagilarga ibrat maktabini ochadi, hamda saxovat eshiklaridan chiqib yaxshiliklar ulashadigan kishi sifatida talqin etiladi. Menimcha O'zbekning milliylik shuxrati Odam atoning va Momo havoning hayotini boshlanishidan yaralgan. O'tgan ilk ming yillik asrlar inson zotini yer yuziga yaratilishiga bog'liq ilohiy tushunchalarni berdi. Soda va o'ta kamtarin odmilik hislatlari kishi ruhiyatidan joy oldi. Qalbida yomonlik va uqubatsizlik sezilmagan bokira zot sifatida talqin qilindi. Ijtimoiy ulug'lanish ham o'zaro hurmat topish va qadrlanish asnosida yuzaga kelgan. Qabilachilik axir bekorga emas, o'sha davrda bitta maqsadga kirishish,

ya'ni yashash uchun kurashildi. Ammo unutmaslik kerak, ibtidoiy jamoatchilikning o'tmishida juda ham katta ijtimoiy tuzilma mavjud. Qabilalar oilachiligi ananasi o'ta qattiy ravishda tuzum borligidan, o'ziga hos qonunchilikka amal qilinganini ko'rsatadi. Qabila o'ziga tegishli kishilarni boshqasiga qo'shilishini taqiqlagan. Qabila boshi kekxa kishilardan tayinlangan. Bola tarbiyasini faqat qabilaning kekxa kishilarigina berishga xaqli hisoblangan. O'tgan keyingi davrda esa Zardo'shtiylik dinning keng yoyilishi kuzatildi. Ya'ni "Avesto," nomli qadimiy qo'lyozmani yozilishiga imkoniyat yaraldi. Qo'lyozma ma'lumki 12 ming qoramol terisiga yozilgan zarxal bitikdan iborat. Mazmunida inson omiliga nisbatan iboralar ifodalandi. Yaxshilik qilish uchun ezgu fikr, ezgu so'z, ezgu amal muhimligi, har bir tabiyat nematlarini asrashdek savobli ishlarga qonun doirasida qarash qattiy belgilangan. Bajarilishi mumkin va mumkin emas amallar esa gunox va savobga ajratilgan. Xaq-taolloga e'tiqod qilish har qanday kishining burchi sifatida tushunilgan. Olovga, suvga, tuproq va havoga iltifot ko'rsatish tabiat inomlarini muqaddas bilishga undagan. Bugungi kunda ham avestodagi ayrim qadriyatlar xalq tomonidan e'zozlanib kelinadi. Unga yuksak extirom ko'zi birla qaraladi. Bundan anglaydigan bo'lsak milliylik avestoning yoralishiga bog'liq o'tgan 3000 yil avval o'tgan tarixiy asrga ham taluqli ekan. Qadimiyat o'z davrida milliylikka nisbatan ulkan meros yaratganini dastaval tushunchalarda keltirdik. Jumladan IX-XII asrlarda qadim O'rta Osiyo xududlarida Sharq uyg'onish davri kuzatildi. Ushbu davr o'zida katta salobatli o'zgarishlarni amalga oshirdi. Davlatchilik esa Mavaraunaxrda ijtimoiy-madaniyatni yo'lga qo'yish hamda ilm-fanni vujudga keltirishga harakatlar boshlandi. Diniy ta'limotlar birga dunyoviy ilm ham sezilarli darajada rivojlana boshladi. Mazkur ta'limotlar o'zining ulug' olimlari hisoblangan Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Muhammad al-Xorazmiy, Axmad Farg'oni, Abu Bakr Roziy, Muhammad G'azoliy, Nasafiy Aziziddinlarni maydonga kiritdi. Sharq ilmida qomusiy xilqat tilsimi ochilishi birga milliy ong ham taraqqiy eta boshladi. Qadim Samarqand, Buxoro va Xorazmda ilm maskanlari tashkil topdi. Yevropaliklar Sharq olimlarining asarlarini lotin, ispan, yahudiy tillariga tarjimalar orqali yoxud va arab tilida o'qib o'rganganlar. Ibn Sinoning „Tib qonunlari“, „Ash-shifo“, Forobiyning „Ilmlar tasnifi“, Ahmad Farg'oniyning „Samo harakatlari va yulduzlar ilmining jami kitobi“, Muxammad Muso Xorazmiyning „Aljabr al muqobila“, Ibn Rushd G'azzoliyning „Muvofiqlik“, Abu Bakr Roziy „Kitob alhoviy fittib“ asarlari tarjima qilinib, keyinchalik nashr etilgan. Musiqada ham Uyg'onish davri jarayoniga xos yuksalish dastlab Sharqda yuz berdi. Markaziy Osiyo xalqlarining qadimiy an'analar arab, hind va fors musiqiy meros asarlari, cholg'ulari bilan o'zaro ta'sir jarayonlari natijasida yanada boyib qaytadan jonlandi. Zero, Forobiy va uning izdoshi Ibn Sino musiqaning nazariy, falsafiy va estetik masalalarini atroflicha tadqiq etib, umumsharqiy ta'limotni yaratishgan.

San'at o'zining muhim ahamiyatiga molik sanaldi. Uyg'onish davrida san'atning yana bir turi hisoblangan teatr san'ati xayot ko'zgusi darajasida qaralib unda ko'pqirrali inson xarakteri, real voqeliklar, ziddiyatlarini aks ettirishga xarakat qilindi. Bu davr teatr namoyandalari antik drama tajribalaridan foydalanib xalq tomosha san'ati an'analarini rivojlantirishga erishdilar. Kundalik hayot zavq-shavqini idrok qilishga va da'vat etilgan dunyoviy sahna asarlarini yaratishga harakat qildilar.

Uyg'onish davrining buyuk g'oyalari, ayniqsa, tasviriy san'atda yorqin ifodalandi. Kishilarni hayotga muhabbat, insoniylik, irodalilik va aqllilik jixatlariga munosabatlar bildirdilar. Antik davr merosini ijodiy o'zlashtirgan sharq rassomlari zamonasining ilm-fan yutuqlariga tayanib inson va uni o'rab turgan muhitni haqqoniy aks ettirishga xarakat qildilar. Qur'oni karim va hadisi shariflar mukammal o'rganilib ta'limotlar tobora kuchaydi. Kuchli muxaddis ulamolar ilmi barqaror topdi. Muxaddislik ilmida Muhammad

Ismoil al-Buhoriy va Abu Iso Muhammad at-Termiziylar muvofaqiyati kuzatildi. Sharq muhaddislar muhaddisi -deya e'tirof etilgan ulamolar ilmi hadisshunoslari tomonidan yuksak baholandi. Mazkur manbaalar musulmonlar olamida islom madaniyatini, ma'anaviyatini va milliy mafkurani shakllantirdi. Islom dinini tasavuf va tariqatchi ma'rifatparvarlari ta'limoti yuzaga keldi. Hakim Termiziy, Ahmad Yassaviy, Abduxoliq G'ijduvoni, Najmiddin Kubro, Bahouddin Naqshband, Xoja Muhammad Porso, Xoja Ahror Valiy, Alisher Navoiy, So'fi Olloyor, Ya'qub Charxiy kabi allomalar tomonidan boyitilgan tasavvuf ta'limoti xalqni yagona maqsad atrofida birlashtirib, jamiyatning turli tabaqalari o'rtasida do'stlik rishtalari kuchayishiga xizmat qilgan. Jumladan XIV-XVI asrlarda davlatchilik va turmush tarzi keskin o'zgardi. Saltanatni Amur Temurdek jasoratli va e'tiqodli insonni boshqarishi katta o'zgarishlarga olib keldi. Mamlakatta san'at, ilm-fan, buyodkorlik va iqtisod rivojlandi. Amir Temur o'z davrida xarbiy kuchlarga katta e'tibor qaratdi. Jangavor xarkatni davlatning mustaxkam poydevor sifatida ko'rdi. Yoshlarni xarbiy qo'shniga qabul qilishda sog'lomligiga, dovyurakligiga, kamonbozligiga, jismonan chaqqonligiga va kuchliligiga qattiq qaragan. Keyingi o'tgan XVII-XIX asrlar Turkiston uyg'onish davri sifatida ko'riladi. Turkiston zaminiga Chor rossiyasi inqilobi kirishi mutloq sovuq xarakatni vujudga keltirdi. Milliylik butunlay ong va shuurdan ayro qilinib ilm-fan qattiq taxqirlandi. O'zining butun xarakatini jadidchilik yo'lida davom etgan jonkuyarlar, ya'ni Maxmudxo'ja Bexbudiy, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abduqodir Shukuriy, Fayzulla Xo'jayev, bidjon Mahmudov, Hamza, Cho'lpon, Is'hoqxon Ibrat, Muhammadsharif So'fizoda (Farg'ona vodiysi), Boltihoji Sultonov, Rahmonberdi Madazimov, Fozilbek Qosimbekov (O'sh uyezdi), Polvonniyoz hoji Yusupov, Boboovun Salimov (Xorazm)lar o'sha davrning qora ro'yxatiga olinib xalqqa dushman sifatida ko'rsatildi. Ammo xalqning dardi va tashvishini o'zining aybsiz gardaniga qo'rqmasdan olish juda katta mardlik. Jadidlar jasoratini milliy tarbiya o'z g'oyasiga singdirishi bu asl o'zlikni anglash, qolaversa o'tmish mafkurasining ma'rifat yo'lida xizmat qilishi kuchli manbaadir. O'zbekiston o'zining shonli istiqlolini o'tgan davrning qadriyatlari va tarixiy adabiyotiga tayanib milliylikni qo'lga kiritdi. Mustaqillik ulkan madaniy merosni va xalq ijodini o'zida mujassamlashtirdi. Erkin va farovon turmush kelajak xayotning kafolatiga aylandi. O'z vujudini vatanning tinchligiga va farovonligiga bag'ishlaganligi har bir fuqaroni g'ururidan seziladi. Milliy g'urur esa kishining azmi-shijoatiga kuch bag'ishlaydi. Quyida iboralardan kelib chiqib milliy madaniyat tarixiy va tadrijiy ma'nosiga egaligini, inson qadri eng muhim ahamiyat kasb etishini anglash mumkin. Zero qancha davrni boshdan kechirsakda o'zbek sha'ni, uning or-nomusi, g'ururi va mehr oqibati kabi bir qancha zarur insoniy fazilatlarini milliy madaniyat asnosiga tiklaganimizni yoddan chiqarmaslik kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi" –T., 2021y 128b
2. Rahmonov N., "Avesto": Zamin, vatan demakdir. – "O'zbekiston ovozi" gaz., 2001, 25-sentabr.
3. Farmonova M. "Sharq mutafakkirlarining ma'naviy merosida farzand tarbiyasi" (Ilmiy-uslubiy qo'llanma) 2020 yil 245-b
4. Ibragimov X., Quronov M. "Umumiy pedagogika" Sahhof nashriyoti Toshkent-2023y 56-57b
5. Raxmonov A.R O'quvchilarda milliy tuyg'ularni tarkib toptirish texnologiyalari. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari ilmiy-nazariy jurnali 2020-yil 6-son Jurnal Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2014-yil 30-iyulda №02-00175

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o'rinbosari;

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muxiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

TAHRIR HAY'ATI:

Xilola UMAROVA, Risboy JO'RAYEV, Xolboy IBRAGIMOV, G'ayrat SHOUMAROV, Ulug'bek INOYATOV, Oynisa MUSURMONOVA, Shukurullo MARDONOV, Saidaxbor BULATOV, Ulfat MAHKAMOV, Barno ABDULLAYEVA, Dilyara SHARIPOVA, Lola MO'MINOVA, Maqsudjon YULDASHEV, Mirodiljon BARATOV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Yashin ISMANDIYAROV, Sharibboy ERGASHEV, Alisher UMAROV, Shaxnoza XALILOVA, Muhayyo UMARALIYEVA

JAMOATCHILIK KENGASHI:

Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Kamola RISKULOVA, Islom ZOKIROV

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.

E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52

t.me/xalqtalimi_jurnali. http://t.me/xalq_talimi_jurnali.

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

"TAFAKKUR NASHRIYOTI" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.

Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.

Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Isakulov Rustam Mamirovich

Jurnalga taqdim etilgan barcha materiallar <https://rustxt.ru/antiplagiat> sayti hamda https://t.me/check_antiplagiat_bot da monitoring qilinadi.

© "Xalq ta'limi" jurnali, 2024.